

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 6

Кафедра економіки та фінансів

Навчальна дисципліна:
“Основи економічної теорії”

***ТЕМА 5. Підприємство (фірма).
Витрати і прибутки.***

Лектор:

к.е.н., доцент Маковоз Оксана
Сергіївна

makoksana@ukr.net

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Сутність, умови та функції підприємництва.
2. Фірма як головна структурна ланка підприємницької діяльності.
3. Фонди фірми та ефективність їх використання.
4. Кругооборот, оборот, амортизація та норма амортизації.
5. Основні форми та методи кримінальної виробничої діяльності фірми і шляхи боротьби з ними.
6. Витрати виробництва та їх види. Граничні витрати виробництва.
7. Доходи фірми. Правило максимізації прибутку.

Стаття 3 Господарського Кодексу України. Господарська діяльність та господарські відносини

1. Під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

2. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва - підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність).

- **Підприємництво** – це самостійна, ініціативна діяльність громадян, спрямована на одержання прибутку або особистого доходу, здійснювана від власного імені і на власний ризик.
- **Стаття 42 ГКУ. Підприємництво як вид господарської діяльності**

Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Ст.62 ГКУ підприємство –

це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому певними законами.

Стаття 63. Види та організаційні форми підприємств

Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності);
- спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами - суб'єктами співробітництва.

У ринковій економіці підприємець виконує три головні функції:

- **Творча**, яка полягає в розробці та реалізації суттєвих інновацій на свій ризик, за рахунок власних коштів. Ця функція забезпечує господарчу систему новими ідеями, технологіями, формами ринкової активності.
- **Ресурсна функція підприємця** полягає в ефективному використанні усіх видів економічних ресурсів - матеріальних, трудових, фінансових шляхом впровадження досягнень науки, техніки, світового досвіду.
- **Організаційна функція підприємця** передбачає, що він забезпечує усі економічні ресурси виробництва у таких пропорціях і формах, які дають максимальну результативність господарської діяльності.

УМОВИ ІСНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

- наявність різноманітних форм власності, включаючи приватну, які діють в економіці на рівних підставах;
- сприятливий політичний клімат для підприємництва, який ґрунтується на реальних гарантіях власності, виключення можливостей націоналізації;
- законодавче затвердження однакових "правил гри" для всіх учасників господарчої системи, заборона втручання органів державного управління в господарську діяльність суб'єктів, за винятком законодавчо зумовлених випадків;
- позитивний суспільно-психологічний клімат щодо підприємництва.

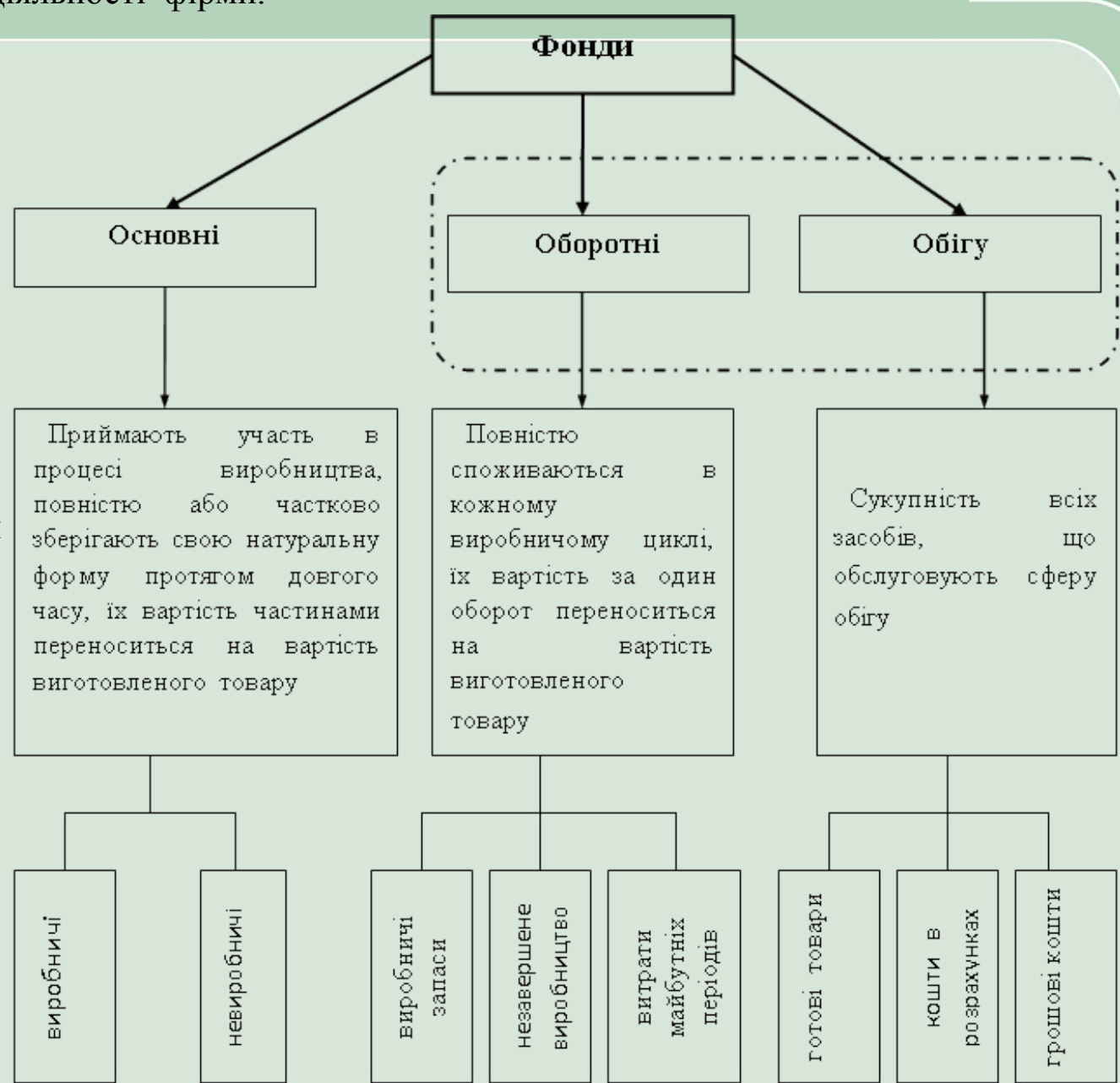

Принципи підприємницької діяльності:

- вільний вибір діяльності на добровільних засадах;
- самостійне формування програм діяльності, вибір постачальників і споживачів, встановлення цін відповідно до законодавства;
- вільне наймання працівників;
- залучення та використання ресурсів, якщо це не заборонено або обмежено законодавством;
- самостійне здійснення зовнішньоекономічної діяльності.
- Підприємець має певні права, обов'язки та несе відповідальність за дотримання чинного законодавства. Відповідальність підприємця полягає в тому, що він відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з його діяльністю, своїм майном, за винятком того, на яке не може бути звернено стягнення; за охорону навколишнього середовища, дотримання заходів з техніки безпеки, охорони праці, за заподіяну шкоду і збитки.

це сукупність матеріальних і грошових ресурсів, цінних паперів, які створюються, розподіляються та використовуються в процесі розширеного відтворення для забезпечення життєдіяльності фірми.

Деякі економісти замість поняття «фонди» вживають поняття «капітал». Слід зазначити, що не кожний капітал набуває форми фондів. Деякі економісти до поняття «капітал» включають не тільки матеріальні предмети, а й нематеріальні елементи, такі як людські здібності, освіту. Іноді капітал пов'язують лише з грошовою формою існування, з сумою грошей.

- **Фізичне (матеріальне) зношування** — поступова втрата основними виробничими фондами своєї споживчої вартості, а водночас і частини вартості, яка переноситься на вартість створюваного продукту.
- **Моральне зношування** — втрата основними фондами частини своєї вартості без відповідного фізичного зношування, яка не переноситься на вартість створюваного продукту.
- **Амортизація** — процес перенесення вартості основних виробничих фондів на готовий продукт в міру фізичного та морального зношування.

**Форми та
методи
протизаконної
виробничої
та
комерційної
діяльності
фірми**

протиправне виробництво та ремонт зброї, бойової техніки та військового знаряддя

виготовлення підроблених грошових знаків та цінних паперів

виробництво фальсифікованих спиртних напоїв

різні види "комп'ютерних злочинів"

шахрайські операції у кредитно-банківській сфері, які пов'язані з розрахунками за так звану псевдовиробничу діяльність окремих фірм

порушення митного законодавства

сприяння відмиванню "брудних" грошей, отриманих у зв'язку із здійсненням злочинних дій, а особливо, пов'язаних з наркобізнесом і т.ін.

Виробничі витрати - це фактичні витрати виробника (фірми) на придбання й використання всіх необхідних умов виробництва, які забезпечують досягнення кінцевого результату господарської діяльності.

Витрати виробництва поділяються на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні витрати (їх ще називають явні, прямі, грошові) - це витрати підприємця на придбання ресурсів, які не належать даній фірмі. Наприклад, заробітна плата найманих працівників, витрати на придбання сировини, устаткування, сплата податків тощо.

Внутрішні витрати (або неявні, непрямі, неоплачувані) пов'язані з використанням факторів виробника, які перебувають у власності самої фірми (грошовий капітал, обладнання). Для розрахунку внутрішніх витрат підраховують ту вигоду, яку підприємство могло б мати, передавши власні ресурси на сторону. Із виділенням зовнішніх та внутрішніх витрат розглядають два підходи до розуміння природи затрат фірми: бухгалтерський і економічний.

Бухгалтерський підхід передбачає врахування зовнішніх (явних) витрат, які оплачуються безпосередньо після отримання рахунка чи накладної. Ці витрати відображаються у бухгалтерському балансі фірми і є бухгалтерськими витратами. Економічний підхід до витрат виробництва передбачає врахування не тільки зовнішніх, а й внутрішніх витрат, пов'язаних з можливістю альтернативного використання ресурсів. Економічні витрати відрізняються від бухгалтерських на величину альтернативної вартості власних ресурсів.

Таким чином, **економічні (вмінені) витрати** - справжні витрати виробництва на даний товар, що визначаються як найвища корисність тих благ, які суспільство може отримати за оптимального використання ресурсів.

Доходи підприємства пов'язані з його економічними витратами та мають значну кількість форм виявлення, серед яких:

- **валовий дохід** — виручка, що її одержало підприємство від реалізації продукції і яка вимірюється як добуток ціни одиниці та кількості продукції;
- **бухгалтерський прибуток** — валовий дохід за вирахуванням зовнішніх витрат. Валовий дохід є джерелом, а бухгалтерський прибуток — формою доходу підприємця, який організував підприємство, керує ним та вклав у нього власний капітал.

і процента на капітал.

Середній дохід — дохід, отриманий на одиницю продукції (таким чином, **середній валовий дохід** — це середня ціна одиниці продукції), та **граничний дохід** — додатковий дохід, що є результатом продажу додаткової одиниці продукції. Якщо граничний валовий дохід за певного обсягу виробництва дорівнює граничним валовим витратам, то одиниця продукції, для якої це характерно, є граничною одиницею, межею виробництва.

Фінансові результати діяльності підприємства відображає **балансовий прибуток** — прибуток, обчислений як сума прибутку від реалізації продукції та інших доходів (отримані дивіденди, проценти, доходи від позареалізаційних операцій тощо); **чистий прибуток** — частина балансового прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства після виплат податків та інших першочергових платежів (процентів на позики банків тощо).

$$\text{Середній валовий дохід} = \frac{\text{Валовий дохід}}{\text{Кількість виробленої продукції}}$$

Завдання на самотійну роботу:

- Накреслити графік: Постійні, змінні та валові витрати фірми.
- Підготуватися до дискусії на тему: Проблеми підприємницької діяльності в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення підприємництва.
2. Перерахуйте основні ознаки підприємництва.
3. Назвіть функції підприємця.
4. Як співвідносяться поняття "підприємець", "бізнесмен", "капіталіст"?
5. Дайте визначення поняття "фірма".
6. Чому приватизація державного майна в Україні супроводжується падінням суспільного виробництва?
7. Які стадії проходять авансовані кошти фірми?
8. Як визначають норму амортизації?
9. Як визначають рентабельність підприємства?
10. Якими є основні шляхи протидії формам та методам кримінальної виробничої діяльності фірми в сучасних умовах?

Література в бібліотеці:

- Економічна природа міжнародних злочинів: Навч. посібник / Кол.авт.: О.М. Бандурка, К.Я Петрова, О.В. Носова, В.І. Удодова, Н.В. Дзюба. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. – 296 с.
- Економічна теорія в схемах і таблицях: Навч. посібник / За заг. ред. проф. Петрової К.Я. – Харків: Вид-во Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 332 с.
- Економічна теорія: Політекономія. Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. - К.: “Знання-Прес”, 2007. – 719 с.
- Макроекономіка. Навч. посібник / За заг. ред. проф. Носової О.В. – Х.: Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 254 с. (Лист МОН України від 18.02.2008 № 14/18 – Г – 438).
- Міжнародна економіка : навч. посіб. / О. В. Носова [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. В. Носової ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х. : ХДУХТ, С. 322
- Мікроекономіка [Текст] : навч. посіб. / [О.В. Носова, К.Я. Петрова, Н. Г. Ушакова та ін.] ; за заг. ред. О.В. Носової ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі . - Х. : [ХДУХТ], 2010. - 200 с.

Дякую за увагу!